

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СІМ'І

У статті розглядається розробка технологічного забезпечення морального виховання молодших школярів в сім'ї на основі реалізації методу голографічного підходу.

Ключові слова: *метод голографічного підходу, характер морального виховання молодшого школяра, технологічне забезпечення морального виховання в сім'ї.*

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в суспільстві, у тому числі і у сфері освіти – як одного з соціокультурного і духовного феномену вимагає пильного і усебічного осмислення в області морального становлення підростаючого покоління.

Моральне виховання – це процес сприяння сходження дітей до морального ідеалу, через залучення їх до моральних цінностей (добро, обов'язок, вірність, істинність, вдячність, чуйність, милосердя), пробудження і розвиток моральних почуттів (сорому, співчуття, обов'язку любові і віри); становлення моральної волі (здібності до служіння добру і протистояння злу, терпіння і терпимості, готовності до подолання життєвих випробувань і протистояння спокусам, прагнення до духовного вдосконалення); спонукання до моральної поведінки.

Тепла атмосфера в сім'ї, насичене життя в школі, культура в суспільстві, грають величезну роль в моральному вихованні школярів – ці умови мають бути підпорядковані вихованню душі і духу, вихованню любові і моральних вчинків тих, що навчаються.

Проте, зміни соціально-економічних умов тягнуть за собою зміни сім'ї як педагогічної системи. Міняються цінності сім'ї, соціокультурне середовище, міняються батьки і види сімейних стосунків, ролі і функціональна залежність подружжя; міняються діти.

Сучасний учитель не може не враховувати усю сукупність фактів, що чинять вплив на сім'ю як педагогічну систему і з урахуванням цих впливів він повинен будувати свою виховну роботу.

Пошук нових форм і підходів в роботі з батьками вивів нас на технологічне забезпечення морального виховання молодшого школяра в сім'ї.

Під технологічним забезпеченням морального виховання ми розуміємо вживання нами в ході дослідження методів і прийомів адекватних характеру морального виховання молодших школярів на основі використання культурологічного підходу.

Аналіз досліджень і публікацій. Реалізація культурологічного підходу до морального виховання молодших школярів в сім'ї вимагає використання широкого спектру методів і прийомів, включаючи і ті, які представлені в педагогічній літературі з часів Я. Коменського і до теперішнього часу.

У педагогічній літературі представлена багатовимірною характеристика методів виховання, які представляють для нас певний інтерес як базис для здійснення розробки технологічного забезпечення реалізації культурологічного підходу в моральному вихованні молодших школярів (В. Сухомлинський, А. Макаренко, Т. Іл'їна, Б. Лихачев, В. Сластенин, Н. Щуркова, В. Шепель, В. Караковський та ін.) [3]. Методи, розроблені цими дослідниками, можуть бути використані в моральному вихованні як відомі своєю ефективністю, виправдані педагогічною практикою.

Метою статті є розгляд методів технологічного забезпечення морального виховання молодших школярів в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Через особливості нашого дослідження, націленого на виховання людини культури – особи вільної, духовної, гуманної, творчої, що в основі своєї має діяльнісний підхід, встає питання про розробку добре відпрацьованої інструментовки

морального доторкання до особистості, яка включає різноманітні форми і методи, що базуються на діяльності, на отриманні позитивних емоцій, і, що спираються на культурологічні джерела, оскільки свобода, гуманність, духовність, творчість є основними характеристиками культури. Необхідно знайти такі методи, способи і прийоми, які дійсно б “будили” в дитині прагнення до краси, істини, добра, творчості, а не насаджували, не вимагали виконання строгих норм і правил, за допомогою такого технологічного забезпечення можливо виховати справжню людину культури. Саме тому потрібний перехід від авторитарності у виборі методів, способів і прийомів морального виховання до виховання словом, справою, прикладом (зразком), переконанням і покаранням, тобто за допомогою методу непрямого впливу на особистість, що залучає її до діяльності, що сприяє цілеспрямованому процесу культуромісткого розвитку людини, що бере активну участь і усвідомлено здійснює саморозвиток. У якості засобу дії на особистість, що відповідає цим характеристикам, виступає культура. Отже, можливо стверджувати, що сучасна виховна система не може існувати без неї, оскільки культура – це природний, традиційний, випробуваний життям метод виховання, в ньому немає штучності, в ньому немає педагогічної нарочитості, що завжди викликає протест дитини: “Не виховивуйте мене!” Природа культури така, що дитина не почуває себе об’єктом виховання [8].

Культура як прийом опосередкованої педагогічної дії дозволяє управляти не особистістю, а процесом її розвитку, оскільки в самій природі культури немає зайвого дидактизму, повчальності, гасел, закликів. Їй притаманний відкритий діалог, свобода вибору, імпровізація, пошук істини, різноманітна творча діяльність. Усе це створює умови суб’єкт-суб’єктних стосунків, атмосферу співтворчості і співпраці.

При розробці технологічного забезпечення реалізації культурологічного підходу в моральному вихованні молодших школярів передусім важливо врахувати, що методи і прийоми моральної дії тільки тоді виступають як формуючий чинник, коли за допомогою їх особистість активно включається в систему громадських стосунків колективу, що свідомість дитини формується поступово в процесі життя і передусім засобами самого життя [6, с. 170].

Технологія морального виховання в сім’ї уявляє сукупність покрокових дій, операцій і процедур, що забезпечують результат, якій діагностується і є гарантованим. У технології мають бути: чітко і діагностично задані цілі; коректно вимірювані результати діяльності; представлений зміст діяльності різної міри складності; виіршення кожного з поставлених завдань за допомогою опису комплексу правил, прийомів, логічної структури їх рішення; вказівка способів взаємодії учасників виховного процесу; мотиваційне забезпечення діяльності батьків і дітей; активна діяльність рефлексії батьків і дітей, що забезпечує моральний розвиток.

Проектування технології, як покрокової системи дій, дозволяє батькам поетапно вирішувати завдання морального виховання, коригувати діяльність виховного процесу, просуватися до досягнення заданої мети.

Технологічне забезпечення морального виховання в сім’ї може виявитися неефективним, якщо при його застосуванні не враховане наступне.

По-перше, необхідно заздалегідь продумати технікові використання методів і прийомів морального виховання, виходячи з особливостей індивідуально-психологічних і суспільно-психологічних якостей дитини. Важко розраховувати на виховний успіх, якщо не взяти до уваги такі їх індивідуальні психологічні якості, як особливості темпераменту, емоційного складу, пізнавальних процесів (мислення, пам’яті і уяви). Необхідно врахувати також особливості сімейних взаємин: соціальні установки, домагання-очікування, ціннісні орієнтації, стереотипи.

По-друге, продумавши технологічне забезпечення морального виховання в сім’ї, необхідно виявити, наскільки воно відповідає стану морального здоров’я. Багато методів і прийомів морального виховання виявляються недоречними, неефективними і навіть шкідливими, якщо в сім’ї не в шані взаємодопомога, склався нездоровий морально-психологічний клімат.

По-третє, важливо пам'ятати, що результативність застосування технологічного забезпечення морального виховання знаходиться в безпосередній залежності від загальної культури і моральної зрілості батьків, яким довірено моральне виховання молодших школярів, від їх педагогічної компетентності. При застосуванні методів і прийомів морального виховання батькам необхідно самим тверезо оцінити особливості своїх індивідуально-психологічних і суспільно-психологічних якостей.

Практика підтверджує: чим вище рівень психолого-педагогічної компетентності тих, хто займається вихованням школярів, тим з більшою результативністю ними використовуються різноманітні методи і прийоми морального виховання [7].

По-четверте, при відборі і розробці технологічного забезпечення морального виховання в сім'ї необхідно враховувати, що повноцінність розвитку особистості залежить від прилученості її до різних видів і комплексу мистецтв. Привласнення кожною особистістю сукупності культурних цінностей визначає міру її розвитку, соціалізації, гуманізації, рівень інтелігентності. В основі духовного начала лежить культура, тому вона і є джерелом морального становлення, виховання підростаючих поколінь [14].

II. Виготський показав нерівнозначність інтересу дітей до різних видів мистецтв. Розділяючи цю точку зору, учені встановили, що кожному з періодів розвитку свідомості дитини відповідає провідний тип художньої діяльності. У кожному періоді різні її види існують, але один вид, який якнайповніше відбиває тенденцію віку, ближчий дитині (його називають актуальним). При цьому підкреслюється, що розвиток дітей здійснюється успішно при спілкуванні не лише з актуальним, але і з іншими видами творчості [3]. Так, наприклад, у дітей молодшого шкільного віку великий інтерес викликають казки, а як вид діяльності – гра. Тому при відборі методів і прийомів перевагу слід віддавати тим, які в різній манері обіграють казки: ігри-драматизації, проведення різних свят, театр ляльок, народні ігри та інші.

Реалізація технології бачиться нам можливою при використанні технологічного забезпечення реалізації культурологічного підходу в моральному вихованні молодших школярів в сім'ї, що включає наступні методи і прийоми морального виховання.

I. Інформаційно-просвітницькі методи.

1. Метод бесіди. У накопиченні школярами морального досвіду-регулювальника поведінки, провідне місце займають бесіди. Основне призначення бесід – притягнути увагу дітей до оцінки подій, вчинків, явищ громадського життя і на цій основі сформулювати у них ставлення до навколишньої дійсності, до своїх громадянських і моральних обов'язків. Бесіди збагачують дитину необхідними знаннями, уміннями оцінювати власну поведінку, саме з цього починається формування життєвого досвіду.

Бесіди треба будувати із залученням особистісного досвіду самих дітей, тому що переконливий сенс обговорюваних в ході бесіди проблем буде значно вищий, якщо вони знаходять опору в справах, вчинках і діях хлопців. Бесіди можуть складатися з цілого циклу, в якому послідовно розкриваються моральні поняття “друг”, “дружба”, “уважний”, “чуйний”. Такі бесіди створюють у дітей емоційну настроєність на активну позицію в житті, на прагнення приносити радість людям. Роз'яснення дітям моральних вчинків в колективі є важливою умовою критичного відношення дітей до своїх вчинків і поведінки інших. Використовуючи приклади вчинків дітей з художніх творів, живі приклади самих дітей, батьки заповнюють недолік життєвого досвіду, поступово формують моральні представлення, переконують в необхідності моральної поведінки.

Для вирішення цього завдання В. Сухомлинський, наприклад, створив спеціальний посібник “Як виховати справжню людину”, а також “Хрестоматію по етиці”, до якої увійшли народні притчі, легенди, розповіді, життєві спостереження. Повчання, що супроводжуються ілюстративним матеріалом близьким, зрозумілим, відбиваючим досвід і життя людей, дозволяли без зайвого моралізування впливати на почуття і переконання, формувати душу дитини [9].

Використовуючи прислів'я і приказки, бесіди з молодшими школярами можна перетворити на своєрідну гру, тим самим наближаючи цей метод до провідного типу діяльності дітей, що посилює його ефективність. Суть ролевої бесіди полягає в тому, що батьки з учителем і з дітьми заздалегідь готують інсценування якого-небудь прислів'я, потім школярі можуть спробувати відгадати, що це за прислів'я і в ході подальшої бесіди визначити її сенс.

2. Метод індукції. Інформаційно-просвітницькі методи відносяться до групи вербальних методів, тобто основним способом дії є слово. Для того, щоб використання методів цієї групи не звелось до словослов'я ми пропонуємо базувати ці методи на художніх творах, в яких в проблемній дискусійній або чіткій короткій конкретній формі виводяться основні поняття морального життя суспільства і окремих особистості. Прекрасним прикладом в цих цілях служать казки, які з одного боку є концентрованим вираженням народної мудрості, а з іншого боку казка – це скарбниця педагогічної думки. Нами написана серія казок “Казки Феї Ввічливості”. Казки – це своєрідний виховний прийом, в них “програються” різні ситуації, в які потрапляють герої [11, с. 41]. Казки необхідно якомога раніше вводити в сім'ї в дитяче читання і активно використовувати самі різні способи і прийоми реалізації цього методу в роботі з ними. Наприклад, ігри - драматизації, які дозволяють батькам, підбираючи конкретні епізоди, “тренувати” молодших школярів в опануванні тих або інших моральних умінь.

Цей підхід дозволяє читачеві (він же виховуваний) відобразити що відбувається на себе, приміряти його до своїх позицій і, звичайно ж, зробити висновок, який буде суто індивідуальний і зрештою він ляже окремою цеглинкою в будівлю, яку називають світоглядом [10].

II. *Ігрове моделювання.* Одне з самих трудомістких, але при цьому дуже істотних завдань морального виховання – отримання моральних умінь. Чим краще відпрацьовані моральні уміння, чим різноманітніше моральні навички, тим активніше роль моральних звичок в поведінці людей. Завдяки умінням, люди здатні легко і природно наслідувати норми моралі, поступати відповідно до прийнятих в суспільстві правил поведінки.

Норми і правила дійсні тільки тоді, коли із стану знання і усвідомлення вони перетворюються на практично освоєні і автоматически дотримувані. Саме тому величезне значення в моральному вихованні молодших школярів в сім'ї ми надаємо методу ігрового моделювання як способу освоєння моральних норм, вироблення моральних умінь.

Як метод морального виховання ігрове моделювання забезпечує залучення молодших школярів до систематичної, спеціально організованої діяльності, сприяючи виробленню умінь, навичок, звичок, культурної поведінки, різноманітної діяльності, спілкування [13]. Цей метод припускає спеціальну організацію педагогічних умов, в яких виявляється і піддається випробуванню на міцність уся система моральних умінь, що складаються і вже склалися, навичок, звичок. В основі організації таких педагогічних умов лежить ігрова діяльність, опорою для якої служать джерела народної культури і мистецтва. Метод ігрового моделювання висвічує для батьків моральні риси хлопців, їх здатність долати труднощі морального характеру, об'єктивно розбиратися в складних переплетеннях різного роду стосунків [13].

Ефективність методу ігрового моделювання залежить від наявності у хлопців такої якості як моральна уява – розвинена потреба поставити себе на місце людини, якої хочеш щось сказати або зробити. Це уміння, представивши себе, наприклад, на місці якого-небудь літературного героя, героя фільму, спектаклю і так далі, прикинути як би з боку, наскільки чесний, справедливий, принциповий, гуманний буде твій поступок і на рівні своєї уяви дати йому моральну оцінку, тим самим забезпечивши себе і інших від невірного морального кроку [13].

Практичним застосуванням методу ігрового моделювання є театр ляльок – один з прадавніх видів народного мистецтва, що йде з глибини віків. П'єси, казки для постановки в цьому театрі батьки разом з дітьми можуть писати самі. Кожна постановка має бути

спрямована на рішення якої-небудь моральної задачі, тим самим будучи заданими педагогічними умовами, в які ставиться герой постановки – дитина.

Метод ігрового моделювання сприяє поступовому переходу зовнішнього контролю в самоконтроль. Школярі відчувають радість від прояву власної волі, гордість від свідомості здатності себе здолати, встояти перед миттєвими бажаннями, змусити себе щось зробити або, навпаки, утриматися від дії, домагатися здійснення тих або інших ігрових ситуацій поза ігровими умовами, а це вже початок практичного самовиховання.

III. *Метод голографічного підходу.* Метод голографічного підходу в моральному вихованні – система виховних способів, технологій, що спрямована на об'ємну багатовимірну подачу інформації, яка передається, позитивного прикладу, відповідна особливостям багатовимірності сприйняття навколишнього світу і запасу життєвого досвіду [2, с. 7].

Поняття голографії було використане в онтопсихології Антоніо Менегетті, який писав, що “кожна індивідуальність – це точка з'єднання численних векторів руху. Вона народжується від взаємної рівноваги, яка встановлюється на перетині цих векторів” [7, с. 21]. Антоніо Менегетті ввів поняття “Голографічна ситуація” – тобто підхід до дитини не як до дорослої людини, а як до самозвеличання, коли вона увся на видноті, цілісна, віддає себе кожній дії цілком [7, с. 24].

Метод голографічного підходу розглядається як процес передачі інформації, станів, що спирається на: 1) вітагенну інформацію, затребувану учителем в процесі виховання для підготовки до виховання в учнів яких-небудь особистісних якостей; 2) інформацію, що йде від учителя, якій використовує вітагенну інформацію учнів; 3) інформацію, що йде від будь-якого додаткового джерела: вітагенний досвід інших, книга, засоби масової інформації, витвори мистецтва, наукові дані, зустрічі з фахівцями різних галузей життя та ін.[13, с. 8].

Технологія методу голографічного підходу здійснюється за допомогою певних прийомів, розроблених професором А. Белкіним, і адаптованих нами до процесу морального виховання молодших школярів в сім'ї:

1) прийом ретроспективного аналізу життєвого досвіду застосовується в тих випадках, коли необхідно використовувати аналітичні здібності і уміння учнів співвідносити ціннісну виховну інформацію із запасом вітагенної інформації і робити необхідні у виховних цілях висновки. Автобіографічний життєпис корисно пропонувати тим, що навчаються в тих випадках, коли у фактах власної або чужої біографії вони знаходять підтвердження або заперечення виховної значущості інформації, отриманої у викладі учителя.

Завдання батьків полягає в умінні діагностувати міру розбіжності між вітагенною і виховною інформацією і розкрити виховної цінності життєвого досвіду учнів, тобто добитися ефективності “операції зведення”;

- прийом стартової актуалізації життєвого досвіду дітей полягає в з'ясуванні яким досвідом поведінки на рівні буденної свідомості володіють молодші школярі, перш ніж вони отримають необхідний запас знань.

Ефективність цього прийому забезпечується трьома основними умовами:

- відповідність поставлених завдань з актуалізацією життєвого досвіду віковим можливостям молодшого школяра;

- форма актуалізації також повинна відповідати віковим можливостям молодшого школяра;

- будь-яка форма актуалізації вітагенного досвіду дітей повинна супроводжуватися ситуацією успіху і створювати у дитини оптимістичну перспективу;

2) прийом випереджаючої проєкції виховання. Важлива інструментовка цього прийому. “Наступного разу ми поговоримо про такі-то якості людини, а ви постарайтеся уявити собі, як повинна виглядати людина з такими якостями, згадайте, може вам доводилося зустрічатися з такими людьми, стикатися з ситуаціями, в яких проявилися ці

якості”. Сенс інструментовки знаходиться в тому, щоб виховну інформацію органічно накласти на вітагенну;

3) прийом додаткового конструювання незавершеної виховної моделі, ситуації. Формула цього прийому “Я пропоную вам ідею, незавершений твір, а ваша задача-доповнить, наситити змістом. Опора на ваш життєвий досвід”. Сенс цього прийому – в попередній актуалізації життєвого досвіду дітей, у формуванні психологічної готовності до з’єднання наявного запасу знань (умінь) з прогнозованою виховною інформацією. Прийом особливо ефективний в тих випадках, коли необхідно актуалізувати не стільки вітагенні знання, уміння, оскільки творчий потенціал особистості, її потребу в самовираженні.

Для реалізації цього прийому прекрасно підходять казки, які на думку В. Сухомлинського є активною творчістю усього духовного життя дитини, її почуттів, фантазії, волі, розуму [12, с. 81]. Можуть бути запропоновані наступні завдання: закінчити казку, створити образ позитивного казкового героя і негативного та ін. Цінність такої інформації полягає в тому, що її дія “ненав’язлива” – вона здійснюється за допомогою емоційного прийняття моральних цінностей, а оптимістично-благополучний кінець казки позитивно позначається на актуалізації не лише вітагенного досвіду особистості, але і вітагенних потенцій особистості.

IV. *Метод имиджирования.* У соціальній психології імідж означає ореол, стихійно або навмисно створюваний і підтримуваний думкою соціальної групи, демографічного шару [9, с. 45].

Метод имиджирования полягає: 1) в привити молодшим школярам бажання наслідувати моральні зразки, затверджувати себе за допомогою наближення до свого ореолу [9, с. 67]. Прийом постановки далекої перспективи особистості полягає в спонуканні дітей до активної діяльності, в активізації їх духовних сил для поступового наближення до створення заповітного іміджу.

Імідж, тобто манера поведінки в суспільстві, діяльність, реакція на вчинки, почуття людей, спілкування, з оточенням залежить від уявлень школярів про те, що таке добре і що таке погано, що правильно, а що ні. Тому дуже важливо для реалізації методу іміджування відібрати найбільш дієві засоби виховання, в яких був би створений ореол позитивної людини і на противагу йому негативний образ. На наш погляд пріоритет в переліку таких засобів належить засобам народної педагогіки і в першу чергу казкам. Саме у народній культурі створений своєрідний образ позитивного героя, що увібрав в себе усі необхідні і кращі риси людини, яку мріяло бачити людське суспільство. Цей ідеал строгий, компактний і зрозумілий дитині і дорослому [14]. У казках прекрасно передані уявлення про моральну і естетичну досконалість. У народних казках закріплювалися уявлення народу про добро і зло, справедливість і несправедливість. Вони допомагали дітям пізнавати моральні ідеї, розвивати моральні, естетичні почуття.

Особливі можливості в моральному вихованні і в створенні іміджу є у ляльки, яку діти можуть зробити самі на уроках праці і в подальшому використовувати для постановок казок. Лялька є узагальненим чином. Вона відбиває кращі риси народу – волелюбність, благородство, кмітливність. Деякі зразки ляльок відбивають протилежні риси – алчність, хитрість, кровожерливість, тобто одна лялька – це добро, моральний зразок, інша – зло, образ негативний [14]. За допомогою ляльки дитина не лише допоможе собі в побудові свого іміджу, але і ближче познайомиться з народною культурою через історію ляльки, її костюм. З лялькою пов’язані певні народні традиції (лялькові вистави були на ярмарках), умови побуту.

В ході активізації морального виховання в сім’ї, учитель здійснює тонкий психолого-педагогічний вплив. При цьому він займає “приховану педагогічну позицію”. Це виявляється реальним тільки у тому випадку, коли учитель – організатор справи сам захоплений проблемами школярів, є одним з учасників колективного роздуму і колективної діяльності. Дорослі (педагог, батьки) можуть брати участь в іграх, інсценуваннях, святах тільки на загальних підставах. Якщо вони виступають організаторами і строгими наглядачами за

виконанням правил, то спільна діяльність перетворюється на свою протилежність-ритуал; який не розвиває самостійності, кмітливості, фантазії, винахідливості, а тільки привчає до слухняності і дисципліни, та ще до протестів проти них [4]. Беручи участь в справах дітей, дорослі повинні проявляти до них належну пошану, яка поступово трансформується в те, що взаємоповажає дітей і батьків. Повага проявляється в змістовності, дбайливості, доброзичливості, вічливості, вимогливості, щирій зацікавленості життям дитини, що допомагає формуванню спокійного, доброзичливого, естетично привабливого тону і стилю стосунків, оптимістичної, мажорної моральної атмосфери в сім'ї.

Участь батьків в справах дітей, їх загальна діяльність, зацікавленість в успіху, радість від спілкування, задоволення від добре проведеного часу сприяє їх зближенню. Реакція у відповідь з боку батьків – це встановлення і святкування якихось своїх сімейних свят, дотримання народних традицій – Масниця, Пасха, Різдво. Усе це ще більш активізує таку рушійну силу виховання, як приклад, з яким пов'язана персоніфікація, у тому числі і суто особисте, саме сокровенне. Збільшення спілкування з сім'єю дозволяє дитині перейнятися сімейними традиціями, дізнатися про своїх предків, гордитися своїм корінням.

V. Метод морального гартування. Пріоритетне значення в моральному вихованні має самостійна робота, оскільки не можна стати моральним “з чужого голосу”, не маючи своєї моральної позиції, своїх переконань [13]. Потрібно самому вистраждати моральні орієнтири власної поведінки серед людей. Головним завданням методу морального гартування є формування у школярів механізмів саморегулювання, самоорганізації духу, почуття і розуму, волі і поведінки. Метод морального гартування припускає розвиток значної душевної енергії і стійкості при самих несприятливих обставинах, здатність відмовитися від різних, більш менш значних задовольень для досягнення поставленої мети [5, с. 148].

Метод морального гартування полягає в самопривчанні школярів до гідного перенесення життєвих труднощів, правильного ставлення до критики, до прояву мужності при відстоюванні своїх ідей, до терплячого сприйняття індивідуальних особливостей характеру людей. Важливо, щоб при цьому у людини не збуджувалася озлобленість, пригніченість, мстивість. Цей метод сприяє емоційній урівноваженості людини, її стійко благородній поведінці в повсякденних і екстремальних ситуаціях [14].

У результаті методу морального гартування відбувається формування моральної особистості, що має інтелектуальну свободу морального вибору і поведінки, що зміцнює довіру до особистості з боку інших людей. По тому наскільки ця довіра зростає, можна судити про результативність цього виду роботи людини над собою.

Використання методу морального гартування вимагає обережності. Вводити цей метод у виховання школярів слід на пізніших етапах вікового розвитку молодших школярів, коли у дітей свою роль починає придбавати така якість як прояв самостійності, затвердження свого “Я”, і, що важливо, коли молодші школярі певною мірою готові користуватися своєю самостійністю, але для цього їх треба підготувати [1, с. 301].

Висновки. Таким чином, визначені методи технологічного процесу забезпечують актуалізацію моральності молодшого школяра. А критеріями процесу морального виховання в сім'ї визначається міра педагогічної дії на особистість школяра. За визначенням (Ширшова В.), критеріями рівня оцінки і самооцінки моральної вихованості можуть бути: наявність почуття внутрішньої свободи, яке уявляє собою гармонію зі своїм внутрішнім світом, природою і соціумом; прагнення до самореалізації; успішність ведучої, в нашому випадку, освітньої діяльності; адекватність самооцінки; сформованість мотивів поведінки у згоді з вищими принципами духовності, моральності і ціннісних орієнтирів.

Показниками морального виховання в сім'ї є: професійні уміння і особистісні якості батьків; міра реалізації умов виховання; моральна атмосфера в сім'ї, круг внутрішнього і зовнішнього спілкування, неформальне спілкування.

Результатом (ефективність) процесу морального виховання в сім'ї можуть бути: рівень моральних цінностей, самосвідомість молодших школярів, реакція на педагогічну дію і взаємодію, багатство духовних запитів.

Література

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология/Г.С. Абрамова. – М: Изд-ий центр "Академия", 1997.– С. 377-393.
2. Белкин А.С. Теория и практика витагенного обучения с топографическим методом проекций (материалы лекций)/А.С. Белкин. – Нижний Тагил, 1997. – С. 7-15.
3. Головина Г.Н. Семья – забота общая/ Головина Г.Н.–М.:УЦ «Перспектива», 2010.– 136 с.
4. Каган М.С. К вопросу о понимании культуры/М.С.Каган // Философ, науки.–1989.–№5.–С.34.
5. Качалова Л.П. Возрастная педагогика с основами возрастной психологии/Л.П. Качалова . – Шадринск: Из-во ШГПИ, 2000. – 110 с.
6. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций/Б.Т. Лихачев. – М.: Прометей, 1996. – С.169-197.
7. Песталоцци И.Г. Избр. пед. соч.: В 2 т. Т. 2 / Под ред. В.А.Ротенберг, В.М. Кларина. –М.: Педагогика, 1981. – 416 с.
8. Сергеева В.П. Духовно-нравственное воспитание – основа формирования личности. Методическое пособие/В.П. Сергеева. – М.: УЦ «Перспектива», 2011. – 28 с.
9. Соловцова И.А. Духовное воспитание в православной и светской педагогике: методология, теория, технологии: монография /И.А. Соловцова / науч. ред. Н.М. Борытко. – Волгоград: Изд. В ГПУ «Перемена», 2006. – 248 с.
10. Сухомлинский В.А. Избр.произв.: В 3 т. Т. 2.– М.: Педагогика, 1979. – 373 с.
11. Тхагапсоев Х.Г. Учитель и культура: проблема подготовки педагогических кадров // Педагогика. –1998. –№ 3. – С. 66-71.
12. Ушинский А.С. Соч.: В 7 т. Т. 5. –М., 1958. – 413 с.
13. Шепель В. Технология морального возвышения // Воспитание школьников.–1989.–№1.–С. 66-72..
14. Mead M. Culture and commitment // Study of the Generation. -1970. -№ 8.

Надійшла до редколегії 27.02.2011

Костенко С.Е. Технологическое обеспечение нравственного воспитания младших школьников в семье.

В статье рассматривается разработка технологического обеспечения нравственного воспитания младших школьников в семье на основе реализации метода голографического подхода.

Ключевые слова: *метод голографического подхода, характер нравственного воспитания младшего школьника, технологическое обеспечение нравственного воспитания в семье.*

Kostenko S.E. Technological providing of moral education of junior schoolboys in family.

In the article development of the technological providing of moral education of junior schoolboys is examined to family on the basis of realization of method of holographic method of approach.

Key- words: *method of holographic approach, nature of moral education of junior schoolboy, technological providing of moral education in family.*